

MITEN TUTKIA KOHTELIAISUUTTA?

Johanna Isosävi 2023. *Miten tutkia kohteliaisuutta? Käsityksiä suomalaisesta ja ranskalaisesta kohteliaisuudesta*. Tietolipas 284. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 314 sivua. ISBN 978-951-858-852-1

Kohteliaisuutta on tutkittu runsaasti kielitieteessä 1970-luvulta lähtien. Se on erityisen suosittua alueilla, joilla kulttuurienvälisen kommunikatiivisen kompetenssin saavuttaminen on tärkeää, kuten kielenopetuksessa ja kulttuurienvälisessä viestinnässä. Kohteliaisuudelle on perustettu oma lehti 2005 (*Journal of Politeness Research*), mutta teema on ollut suosittu myös monissa muissa kielitieteen julkaisuissa kuten esimerkiksi *Journal of Pragmatics* -lehdessä. Kohteliaisuuden teorioita on kehitetty, ja ilmiötä on tarkasteltu monenlaisissa tilanteissa, monista lähtökohdista ja erilaisin metodein, myös kontrastiivisesti. Tämän runsauden ja moninaisuuden äärellä Isosävin teos on tärkeä apuväline aiheesta tutkimusta suunnittelevalle, sillä se sisältää erinomaisen katsauksen kielitieteellisen kohteliaisuustutkimuksen kehitykseen ja lähestymistapoihin.

Teos jakautuu kolmeen osaan. Ensimmäinen osa *Kohteliaisuuden teoriaa ja historiaa* esittelee kielitieteellisen kohteliaisuustutkimuksen lähestymistapoja, kuvaa kulttuurin ja kohteliaisuuden suhdetta eri lähestymistavoissa ja tarkastelee kohteliaisuuden käsittelyä ranskalaisissa ja suomalaisissa käytösoppaissa. Toinen ja laajin osa *Käsityksiä suomalaisesta ja ranskalaisesta kohteliaisuudesta* esittelee kirjoittajan oman kohteliaisuustutkimuksen, ja kolmas osa *Johtopäätökset ja epilogi* sisältää yhteenvedon ja silmäyksen tulevaisuuteen.

KOHTELIAISUUDEN TUTKIMUSSUUNTIA JA HISTORIAA

Kohteliaisuuden määrittely on vaikeaa, ja kielen-tutkimuksessa sitä onkin lähestytty monesta näkökulmasta. Teoksen ensimmäinen osa esittelee kielitieteellisen kohteliaisuustutkimuksen kolme aaltoa. Näistä ensimmäinen perustuu Gricen (1967/1975) ajatuksiin yhteistyön periaatteesta, ja

sen kulmakiviä ovat sellaiset kielitieteen klassikot kuin Lakoff (1973) ja Leech (1983) kohteliaisuusperiaatteineen sekä erityisesti Brown ja Levinson (1987) ja heidän teoriansa positiivisista ja negatiivisista kasvoista. Toinen aalto on vastareaktio ensimmäiseen, ja sen kritiikki kohdistuu muun muassa puheaktien keskeisyyteen ja oletuksiin kohteliaisuuden universaalista luonteesta. Toisen aallon diskursiivisen käänteenteen myötä huomio kiinnittyi yksittäisiä lausumia laajempaan kontekstiin ja vuorovaikutukseen. Huomio kohdistui kohteliaisuuden ensimmäiseen tasoon, eli siihen miten osallistujat käsittelevät kohteliaisuutta, kun ensimmäisessä aallossa oli korostunut kohteliaisuuden toinen taso, sen abstrakti käsitteellistäminen. Kolmas aalto sisältää aineksia edellisistä sekä uusia näkökulmia niihin, eikä se ole mikään yhtenäinen suuntaus vaan käsittelee useita erilaisia lähestymistapoja; Isosävi esittelee lyhyesti peräti kahdeksan suuntausta. Kirjo on siis jo melkoinen.

Katsaus kielitieteellisen kohteliaisuustutkimuksen historiaan on paitsi kiinnostava myös hyödyllinen aiheesta tutkimusta suunnitteleville lukuisine kirjallisuusviitteineen. Erilaisia lähestymistapoja ei vain kuvata vaan ne myös keskustelevat keskenään. Samalla Isosävi pohjustaa omaa tutkimustaan tuomalla esiin kantansa kiistelyihin kysymyksiin. Kutakin aaltoa esittelevän luvun lopussa on myös omana alalukunaan kuvattu aineistoja ja menetelmiä, mikä antaa konkreettisen kuvan tutkimuksen moninaisuudesta ja eri mahdollisuuksista lähestyä kohteliaisuutta. Teorialuvussa on monia kiinnostavia teemoja, kuten kohteliaisuuden suhde suoruteen ja epäkohteliaisuuteen.

Kielitieteellinen kohteliaisuustutkimus on ymmärrettävästi keskittynyt kielellisiin ilmiöihin, kuten Isosävi toteaa: ei-kielellinen kohteliaisuus on noussut esiin vasta viimeaikaisissa tutkimuksissa, kun multimodaaliset resurssit ovat muutenkin 2000-luvulla tulleet yhä enemmän tutkimuksen kohteeksi. Esimerkiksi kohteliaisuuden prosodiset piirteet ovat hänen mukaansa alkaneet kiinnostaa tutkijoita vasta äskettäin; kuitenkin hänen pioneiritutkimukseksi mainitsemansa Culpeperin

(2005) tutkimus on jo lähes kahdenkymmenen vuoden takainen. Varhaisemmasta tutkimuksesta voisi mainita myös John J. Gumperzin (1982) uraa uurtavat havainnot prosodian merkityksestä ja siitä, miten vääränlainen prosodia voi kulttuurienvälisissä kontaktitilanteissa johtaa väärinymmärryksiin ja puhekkumppanin kielteiseen arvottamiseen.¹ Gumperzin mainitsematta jättäminen kuvastanee sitä, että kohteliaisuustutkimus mielletään omaksi alueekseen, jolloin monet kiinnostavat tutkimukset saattavat jäädä huomiotta, koska niiden fokus ei ole kohteliaisuudessa.

Kohteliaisuutta on tutkittu selvittämällä eri tavoin kielenpuhujien käsityksiä ja toisaalta analysoimalla kohteliaisuuden ilmenemistä eri tilanteissa. Teorialuvussa korostuu näkemys siitä, että kohteliaisuutta ei voi tutkia ottamatta huomioon kielenpuhujien käsityksiä. Isosävi toteaa: "[...] kasvokkaista vuorovaikutusaineistoa on vaikea tutkia, sillä tutkijalla ei ole suoraan pääsyä tutkittavien käsityksiin" (s. 58). Vaikka toteamus ei ole Isosävin oma, se perustelee hänen lähestymistapaansa kohteliaisuuden tutkimukseen. Spencer-Oateya ja Kádária (2021) siteeraten hän kirjoittaa: "kohteliaisuus on sekä vuorovaikutukseen kuuluva että vuorovaikutustilanteen ulkopuolinen ilmiö, mikä pätee erityisesti kulttuurien välisessä vuorovaikutuksessa" (s. 22). Toteamus pysäyttää miettimään, miten kohteliaisuutta voi olla vuorovaikutuksen ulkopuolella, kun se liittyy ihmisten välisiin suhteisiin. Lainaus onkin hieman epätarkka, sillä alkuperäisellä termillä "extra-interactional" kyseiset kirjoittajat viittaavat siihen, että ihmiset tuovat asenteensa ja käsityksensä kohteliaisuudesta vuorovaikutukseen (Spencer-Oatey & Kádár, 2021, s. 24).

Kohteliaisuuden tutkimuksen aaltojen jälkeen Isosävi tarkastelee kohteliaisuutta ja kulttuuria keskittyen erityisesti siihen, miten kulttuuri on ymmärretty kielitieteellisen kohteliaisuustutkimuksen eri aalloissa. Tutkimus on ollut sekä kontrastiivista että kulttuurienvälistä, joista jälkimmäiseen Isosävi sijoittaa oman tutkimuksensa. Se, ettei hän tarkastele vuorovaikutustilanteita, tulee jälleen edellä mainittuihin tutkijoihin nojautumalla perustelluksi: kulttuurien välinen kohteliaisuus ei tavallisesti tule esiin vuorovaikutustilanteissa. Mitä siis on kulttuurien välinen kohteliaisuus? Isosävin mukaan kulttuurien

välisen kohteliaisuuden tutkimus vuorovaikutustilanteissa on keskittynyt ongelmiin. Se ei ole yllättävää, sillä taustaoletuksena on yleensä se, että erilaiset kulttuurit aiheuttavat viestinnässä ongelmia.

Aidoissa vuorovaikutustilanteissa on vaikea tavoittaa sitä, miten niissä kulttuurit kohtaisivat. Monet kulttuurienvälisiä viestintää tutkineet ovatkin suhtautuneet kriittisesti kulttuurin käsitteeseen ihmisten toimintaa ohjaavana systeeminä ja keskittyneet tutkimaan sitä, millaisena resursina osallistujat mahdollisesti käyttävät kulttuurista taastaansa vuorovaikutustilanteissa (esim. Siegfried, 2005). Luvun yhteenvedossa Isosävi toteaa, että kulttuurin käsite on monimutkainen ja kiistanalainen mutta että kulttuurin tarkasteleminen on tärkeää. Hän ei suoraan esitä omaa kantaansa kulttuurin määrittelyyn, mutta tarkastelee omassa tutkimuksessaan suomalaisia ja ranskalaisia, jolloin kulttuuri yhdistyy äidinkielen ja maantieteellisiin rajoihin.

Ensimmäisen osan viimeinen luku tarkastelee vanhoja suomen- ja ranskankielisiä käytösooppaita ja kohteliaisuussääntöjen muuttumista. Luku osoittaa hyvin, miten säännöt ovat sidoksissa aikaansa ja yhteiskunnalliseen tilanteeseen. Luku pohjautuu pääosin käytösooppaista tehtyihin tutkimuksiin, joita Ranskassa näyttää olevan runsaasti. Kun sitaatit ovat toisen käden lähteistä, niistä ei valitettavasti aina näy, miltä vuodelta alkuperäinen sitaatti on peräisin. Suomalaisten käytösooppaiden osalta tarkastelussa on mukana myös vanhoja oppaita, minkä vuoksi tämä osuus tarjoaa enemmän kiinnostavia alkuperäisesimerkkejä siitä, millaisia käytösohjeet olivat. Historiallisen tarkastelun kohteena ovat siis käytöstavat, jotka verbalisoidaan normeina. Kielitieteellinen tutkimus taas on tarkastellut teoreettisesti tai empiirisesti kohteliaisuuden kielellisiä ja ei-kielellisiä ilmenemismuotoja, esimerkiksi kasvoja uhkaavia puheakteja.

EMPIIRINEN TUTKIMUS SUOMALAISESTA JA RANSKALAISESTA KOHTELIAISUUDESTA

Teoksen laajin osa on Isosävin oma tutkimus, jonka kohteena ovat Suomessa asuvien ranskalaisen käsitykset suomalaisesta kohteliaisuudesta ja vastaavasti Ranskassa asuvien suomalaisten käsi-

¹ Brown & Prieto (2017) tarjoavat erinomaisen katsauksen prosodian, eleiden ja kohteliaisuuden tutkimukseen.

tykset ranskalaisesta kohteliaisuudesta. Tutkimuskysymyksiä ovat myös, miten tutkittavat määrittelevät kohteliaisuuden, millaisten historiallisten syiden he ajattelevat vaikuttaneen eroihin sekä ovatko he havainneet muutoksia omassa tai toisten käytöksessä toisessa kulttuurissa asuessaan.

Tutkimusmenetelmänä on fokusryhmäkeskustelu, joka sopii hyvin käsitysten, asenteiden ja niiden perustelujen tutkimiseen. Käsitusten tutkimuksessa ei välttämättä olennaista ole se, miten yleisiä ne ovat, vaan esimerkiksi se, millaisia argumentteja osallistujat esittävät. Ryhmäkeskustelut ovat ennen kaikkea vuorovaikutustilanteita, joissa ryhmädynamiikka vaikuttaa olennaisesti siihen, miten ja millaisia käsityksiä ilmaistaan – vai ilmaistaanko lainkaan. Tyypillisesti osallistujat ryhtyvät etsimään heitä yhdistäviä tekijöitä ja voivat tuottaa puheessaan voimakkaammin käsityksiä toisista kuin esimerkiksi yksilöhaastattelussa (vrt. Pietilä, 2010, s. 218).

Fokusryhmien rajoituksena Isosävi mainitsee, että ”ei ole varmuutta siitä, miten osallistujien kertomukset vastaavat todellisuutta” (s. 132), mutta hän puolustaa menetelmää sillä, että todellisissa keskusteluissa kohteliaisuutta kommentoidaan eksplisiittisesti vain harvoin. Toisaalta voi todeta, että Isosävin käyttämällä menetelmällä esiin tullut kohteliaisuus koskee käytöstapoja (ovien avaaminen, naapurin tervehtiminen jne.), jotka muutenkin ilmenevät todellisissa keskusteluissa harvaksen.

Isosävi selostaa menetelmää seikkaperäisesti ja antaa yksityiskohtaisia ohjeita fokusryhmäkeskustelujen toteuttamiseen (esim. ”Kaavakkeiden täyttämiseksi paikan päällä tarvitaan kyniä.” s. 135). Video ei hänen mielestään ole tarpeellinen, jos ei tarkastella eleitä. Eleet ovat kuitenkin oleellinen osa vuorovaikutusta: yksistään verbaalisten ilmausten perusteella voi olla vaikea tarkastella osallistujien asennoitumista toistensa sanomisiin. Lisäksi jos ryhmässä on useita samaa sukupuolta olevia, äänestä voi olla vaikea erottaa, kuka kulloinkin puhuu. Varsinkin päällekkäispuhunnan aikaiset palauteilmaukset, jotka Isosävi on merkinnyt litteraateihinsa, voivat olla vaikea tunnistaa.

Tutkimuksen aineisto koostuu viidestä ryhmäkeskustelusta, joista kolmessa oli yhteensä 13 ranskankielistä ja kahdessa yhteensä 9 suomenkielistä osallistujaa. Sukupuolijakauma oli hieman vinoutunut (naisia 15, miehiä 7), mutta sen merkitystä on vaikea arvioida. Analyysin kannalta aineisto

on rikas ja osoittaa, miten osallistujat tässä vuorovaikutustilanteessa ilmaisevat kuuluvuuttaan tiettyyn kulttuuriin ja käsityksiään toisesta. Ryhmäkeskustelujen tutkimuksessa onkin olennaista, miten tutkija analysoi ja tulkitsee keskusteluita. Koska vuorovaikutus on keskeinen tekijä, analyysiin soveltuu hyvin diskurssi- tai keskusteluanalyysi. Isosävin menetelmä on dialoginen diskurssianalyysi. Sen lähtöoletusten mukaan osallistujat käyvät keskusteluita paitsi toistensa myös keskustelun ulkopuolisten, ”virtuaalisten osallistujien” sekä itsensä kanssa. Tämän mukaan Isosävi analysoi esimerkiksi erilaiset pehmentimet sisäisen dialogismin ilmentymiksi (esim. ”pehmentää ehdotustaan hyödyntämällä sisäistä dialogismia”). Lähtöoletuksena on niin ikään se, että fokusryhmässä tapahtuva toiminta perustuu historiallisesti ja kulttuurisesti jaettuun tietoon, jota osallistujat ilmaisevat keskusteluissa. Tästä seuraa oletus jonkinlaisesta yleistettävyydestä.

Kirjan ensimmäisessä osassa Isosävi toteaa olevansa eri mieltä niiden diskursiivisen suunnan edustajien kanssa, joiden mielestä lähestymistavalla ei ole annettavaa kohteliaisuuden tutkimukselle eri kulttuureissa, todistuksena tästä hänen oma tutkimuksensa (s. 42). Isosävin diskurssianalyysi ei kuitenkaan kohdistu kohteliaisuuden esiintymiseen eri kulttuureja edustavien välittömässä vuorovaikutuksessa, vaan yhden kulttuurin sisäisessä ryhmässä käytyyn keskusteluun toisen kulttuurin kohteliaisuudesta.

Analyysi jakaantuu viiteen lukuun: Kohteliaisuuden määritelmiä, Odotuskehyksiä kohteliaisuudesta, Kohteliaisuuden erojen historiallisia syitä, Kohteliaisuusnormien oppiminen ja opettaminen sekä Muuttuvat kohteliaisuusnormit. Kussakin luvussa on runsaasti pitkiä ja tarkkaan litteroituja esimerkkejä, joita tekijä analysoi. Analyysi referoi pitkälti sitä, mitä esimerkeissä tapahtuu (esim. ”Alice tuottaa minimipalautteen *hm*, ja Bruno nauraa”), jolloin lukija jää miettimään, mitä merkitystä tällä on. Kielitieteellinen nimeäminenkään ei oikein riitä ilman tarkempaa analyysia siitä, mitä lausuman muotoilu osoittaa (esim. ”Tämän jälkeen Daniel esittää odotuskehysiin liittyvän vastakkainasettelun käyttäen nollapersoonaista rakennetta [--]: *Suomessahan ei tarvitse reagoida*”). Suomen dialogipartikkelien *joo* ja *niin* Isosävi sanoo yksinkertaistaen kuvastavan samanmielisyyttä ja viittaa Sorjoseen (1999).

Kyseisessä artikkelissa Sorjonen kuitenkin toteaa partikkelien tehtävien eroavan siten, että *joo* vain merkitsee tiedon vastaanotetuksi ja voi myös implikoida erimielisyyttä.

Fokusryhmätutkimuksessa olennaista on se, millaisia tulkintoja tutkija tekee aineistostaan. Koska aineistot ovat pieniä, niistä ei yleensä ole järkevää tehdä yleistyksiä. Tämän Isosävikin toteaa, vaikka pehmentää toteamusta: ”Fokusryhmäaineiston perusteella ei siis voida väittää, että tulokset kuvaavat kokonaan suomalaista tai ranskalaista kohteliaisuutta” (s. 271) ja ”Osallistujat eivät siis edusta kaikkia yhteiskuntaluokkia Suomessa ja Ranskassa, mikä vaikuttaa tutkimustulosten yleistettävyyteen” (s. 272). Mitä yleistäminen koskee? Ensimmäisessä lainauksessa puhe on toisen kulttuuritaustan omaavien käyttäytymisestä, jälkimmäisessä taas fokusryhmään osallistuvien mielipiteen yleistämisestä samaan kulttuuriin kuuluvien näkemykseksi. Vaikka Isosävi varoittaa yleistyksistä, hän ei onnistu välttämään niitä. Hän esimerkiksi toteaa näin: ”Tutkimukseni mukaan Ranskassa reagoidaan toisiin enemmän kuin Suomessa” (s. 172). Kulttuurisia yleistyksiä on myös kovin vaikea välttää, kun tutkimuksen kohteena ovat käsitykset toisesta kulttuurista.

Esiin nousevat helposti myös kulttuuriset stereotyyppit, ja Isosävi kysyy: ”Kuinka hiljaisia suomalaiset ovat?” Hän esittelee lyhyesti Olbertz-Siitosen ja Siitosen (2015) suomalaisen hiljaisuuden myyttiä kriittisesti käsittelevän artikkelin, mutta toteaa sitten, että ”kielilitieteelliset tutkimukset antavat nyansoidumman kuvan suomalaisesta hiljaisuudesta kuin viestintätieteiden tutkimukset” (s. 188). Vaikea tietää, viittaako viestintätieteiden tutkimukset Olbertz-Siitoseen ja Siitoseen (joista toinen on kielentutkija) vai heidän mainitsemiinsa tutkimuksiin. Vastaesimerkinä Isosävi mainitsee Louhiala-Salmisen, Charlesin ja Kankaanrannan (2005) bisnesenglantia koskevan tutkimuksen, jossa todetaan, että käsitys suomalaisista vähäsanaisina liittyy enemmän puheen laatuun kuin sen määrään. Sen jälkeen Isosävi toteaa yleistävästi: ”Toisin sanoen suomalaiset ovat puheessaan asiakeskeisempiä ja orientoituvat vähemmän ihmisten välisiin suhteisiin kuin muut” (s. 188). Ilman viitettä toteamus näyttäytyy Isosävin yleistykseltä, mutta se on peräisin edellä mainitusta tutkimuksesta, jossa yleistys esitetään kuitenkin pehmenneysti: “[perceptions of Finnish

talk as few worded, factual, and direct] may well have more to do with its tendency towards issue orientation, a relatively low level of interpersonal orientation” (mts. 413).

Kun ihmiset puhuvat kulttuurieroista, he tarkastelevat niitä omasta näkökulmastaan. Muiden odotustenvastainen käyttäytyminen luokitellaan helposti koko ryhmän, esimerkiksi kulttuurin piirteeksi – Isosävi puhuu odotuskehysistä. Kun ranskalaisen osallistujan naapuri ei tervehti, tämä yleistetään suomalaisen kohteliaisuuden piirteeksi. Kun Helsingin sanomat oli julkaissut lukijoiden omia kokemuksia kulttuurienvälisestä kohteliaisuudesta, Pipsa Peltola kirjoitti terävän kolumnin ”Suomalaisten tavat ovat useimmiten pelkkä myytti” (HS 29.2.2024): alamme tulkita toisten käyttäytymistä me ja muut -dikotomiasta lähtien ja nähdä säännönmukaisuuksia sielläkin, missä niitä ei ole. Fokusryhmässä ryhmäidentiteetin muodostuminen on olennaista, joten on oletettavaa, että myös kulttuuriset erot osallistujien puheessa korostuvat. Lopputulosta olennaisempaa onkin prosessin analysointi (Pietilä, 2010, s. 217). Tämän tyyppisessä aineistoissa kiinnostavaa olisi siis se, miten ryhmässä rakennetaan yhteistä kulttuurista identiteettiä, joka erottaa meidät muista. Isosävin diskurssianalyysissa tämä tulee epäsuorasti esiin, kun hän toteaa osallistujien osoittavan ”yhteistä tietoa” ilmaisemalla eri tavoin samanmielisyyttä. Päähuomio on kuitenkin siinä, miten kohteliaisuuskäsityksiä ilmaistaan ja mitä ne koskevat.

On selvä, että ryhmäkeskustelut kulttuurisista käytöstavoista tuottavat hyvin erilaisia tuloksia kohteliaisuudesta kuin todellisten vuorovaikutustilanteiden analyysi. Isosävi toteaa osallistujien havainneen eroja sekä kielellisessä että ei-kielellisessä kohteliaisuudessa, kuten tervehtimisessä, anteeksipyyttämisessä ja ovien auki pitämisessä. Hienovaraisemmat kielelliset ja ei-kielelliset ilmiöt (esim. intonaatio ja puhetta seuraavat eleet), jotka voivat olennaisesti vaikuttaa käsitykseen puhujan kohteliaisuudesta tai epäkohteliaisuudesta, jäävätkin tiedostamatta ja vaativat tarkempaa vuorovaikutusanalyysia. Kiinnostava kysymys onkin, miten normatiiviset käytöstavat vastaavat todellisuuden tilannesidonnaista kohteliaisuutta – tai jos ne eivät vastaa, mikä merkitys niillä on.

LOPUKSI

Päättösosassa Isosävi kirjoittaa globaalistumisesta: globaalissa maailmassa kulttuuriset kohtaamiset ovat arkipäivää, ja sen vuoksi tällaiset kulttuurien väliset kohteliaisuustutkimukset ovat tärkeitä; lisäksi tarvitaan lisää tietoa globaalistumisen vaikutuksista suomalaisen tai ranskalaiseen kohteliaisuuteen. Lukiessani osallistujien kuvauksia toisen maan käytöstavoista jäin miettimään yhtäältä kulttuurisia yleistyksiä, toisaalta sitä, miten monenlaisia kulttuureja esimerkiksi Helsingissä on pelkästään, jos ajatellaan kulttuurin olevan yksinkertaisesti sama kuin asukkaan kansallinen tausta.² Lisääntyvä monikielisyystutkimus voi tuoda uutta tietoa siitä, mitä kulttuurien välinen kohteliaisuus on tai miten sitä vuorovaikutuksessa rakennetaan.

Kaiken kaikkiaan teos on inspiroivaa luetta-

vaa, sillä se herättää miettimään kohteliaisuutta ilmiönä ja sen tutkimusta sekä nostaa esiin kysymyksiä. Lukuisat toistot ja kertaukset tekevät teoksesta helposti lähestyttävän ja erityisesti oppikirjaksi sopivan. Kieli on sujuvaa, vaikka teoreettinen osa on varsin tiivistä tekstiä. Jokaisen luvun ja koko teoksen lopussa on yhteenveto. Lisäksi lukujen lopussa on kaksi laatikkoa: *Pohdittavaa* sisältää kysymyksiä, jotka kohdistuvat paitsi edeltävään tekstiin myös auttavat aloittelevaa tutkijaa oman tutkimuksen suunnittelussa. Toiseen laatikkoon *Lisäluettavaa* on nostettu edeltävästä luvusta keskeisiä teoksia. Aiheesta tutkimusta suunnittelevat saavat teoksesta varmasti paljon ideoita ja tukea omaan työhönsä.

Liisa Tiittula
Helsingin yliopisto
liisa.tiittula@helsinki.fi

² Helsingin asukkaista oli jo 2020 n. 17 % ulkomaalaistaustaisia (Ulkomaalaistaustaiset Helsingissä 2021, haettu 3.3.2024 osoitteesta <https://ulkomaalaistaustaiset.helsinki.fi/fi/ulkomaalaistaustaiset> 2021), ja pääkaupunkiseudulla 30–35 vuotiaista joka neljäs oli ulkomaalaistaustainen (Tilastokeskus 2021, haettu 3.3.2024 osoitteesta https://tilastokeskus.fi/til/vaerak/2020/02/vaerak_2020_02_2021-05-28_tie_001_fi.html#:~:text=Ulkomaalaistaustaisten%20osuus%20v%C3%A4est%C3%B6st%C3%A4%20i%C3%A4n%20mukaan%202020%20Kaikkiaan%20Suomessa,ja%20Suomessa%20syntyneit%C3%A4%20eli%20toisen%20polven%2076%20614).

LÄHTEET

- Brown, P. & Levinson, S. C. (1987). *Politeness: Some universals in language use*. Cambridge University Press.
- Brown, L. & Prieto, P. (2017). (Im)politeness, prosody and gesture. Teoksessa J. Culpeper, M. Haugh & D. Z. Kádár (toim.), *The Palgrave handbook of linguistic (im)politeness*, (s. 357–379). Palgrave Macmillan.
- Culpeper, J. (2005). Impoliteness and entertainment in the television quiz show: *The Weakest Link*. *Journal of Politeness Research* 1(1), 35–72.
- Grice, P. H. (1975). Logic and conversation. Teoksessa P. Cole & J. L. Morgan (toim.) *Syntax and semantics 3, speech acts*, (s. 41–58). Academic Press. (Alkuperäinen julkaisematon käsikirjotus 1967.)
- Gumperz, J. J. (1982). *Discourse strategies*. Cambridge University Press.
- Lakoff, R. (1973). The logic of politeness: Or, minding your P's and Q's. *Proceedings from the Annual Meeting of the Chicago Linguistic Society* 9(1), 292–305.
- Leech, G. (1983). *The principles of pragmatics*. Longman.
- Louhiala-Salminen, L., Charles, M. & Kankaanranta, A. (2005). English as a lingua franca in Nordic corporate mergers: Two case companies. *English for Specific Purposes*, 24(4), 401–421.
- Olbertz-Siitonen, M. & Siitonen, M. (2015). The silence of the Finns: Exploring the anatomy of an academic myth. *Sociologia*, 52(4), 318–333.
- Peltola, P. (2024). Suomalaisten tavat ovat useimmiten pelkkä myytti. *Helsingin Sanomat* 29.2.2024.
- Pietilä, I. (2010). Ryhmä- ja yksilöhaastattelun diskursiivinen analyysi. Kaksi aineistoa erilaisina vuorovaikutuksen kenttinä. Teoksessa J. Ruusuvoori, P. Nikander & M. Hyvärinen (toim.), *Haastattelun analyysi*, (s. 212–241). Vastapaino.
- Siegfried, D. (2005). *Kultur in deutsch-schwedischen Wirtschaftsgesprächen. Eine sprachlinguistische Analyse*. Deutscher Universitäts-Verlag.
- Sorjonen, M.-L. (1999). Dialogipartikkelien tehtävistä. *Virtittäjä*, 103(2), 170–194.
- Spencer-Oatey, H. & Kádár, D.Z. (2021). *Intercultural politeness. Managing relations across cultures*. Cambridge University Press.